

# ՕՐԱԿԻՐ ԶՄԵԼՈՆՏԱՅՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

# ՔՈՐԵՐԱՅԻ ԵՐԿՐՈՒ ՏԱՐ

ԶԱՐՏՈՒՆԴԱ ՀԱԲԱԹ 24 ՄԱՐՏԻ 1862

ロトト 671

## ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԻ ՏՐԱԴԱՐԱՆ, 24 ՄԱՐՏԻ

Ինչպէս Ֆերակիւտի մողովայն մէջ, նմանապէս  
Գաղղլոյ ազգային երեսինանաց խորհրդաբարաւ  
նին մէջ ևս հռամմէական խնդրոյն վրայօք սաս-  
տիկ լիճաբանութիւններ եզան և վերջապէս ու-  
րոշուեցաւ որ այս գործոյն համար հետեւալ  
յօլուածը գրուի ուղերձին մէջ, որ պիտի մա-  
տուցուի՝ Արքովեռն կայսեր ՚ի պատասխանի իւր  
գահականութեանը :

«Զեր Ա և Հայուսութիւնը շատ խոհեմաթեամբ վար-  
ուեցաւ Խոտիոյ Յագուարութիւնը անաչելով և ընդու-  
նկըսվ. վասնզի Գառաջիւնն չէր կրնաք այնքան մարզիկ և  
այնքան զրամ զոհէլ և յատոյ վատանզի մէջ թող տալ խար  
յաղթաթեամց՝ բազարականութեան վերաբերեալ ար-  
դիւնքը : Գատդիսն հստմէ աղտաւան է և ապատաւէր .  
ուստի կրովէ որ իսր կրօնին զըստիսը անկախ ըլլոյ և յար-  
դուի . ոսկայն ոնիկա միշտ ձմարիտ աղտաւութեանը օզ-  
նական կըլլայ . նմանանիչ ժաղոտիրոց բարոյական և նիւ-  
թական յառաջարենութիւնները կըստաշտանէ : Այս  
զգացմանց գործալրաւթեանը գէմ շատ արգելքներ կել-  
լն Խոտիոյ մէջ . ոսկայն մեր վատահարթիւնը կատար-  
եալ է ձեր արլարակաէր զիստագրութեամցը վերայ : Մի  
մշատիք ուրիմնի , օգտատափառ Տէր , ո՞չ ի կամուկոր մերժ-  
մանց և ո՞չ ի անհամարեր փափաղանուց . և ձեր կամեցո-  
ղութիւնը կարող ափստի ըլլոյ միտրանելու այս երկու մած  
խողիները . որոց ընդդիմումասութիւնը կըխռովէ ամեն  
տեղ ժողովրդոց միտքը և խզմնանքը»:

Այս յօդուածէն կը տեսնուի որ Եղբայրութաւ  
նաց ժողովը Համբաւ կառավարութեան ընթացքը  
կրցաւագարտէ և Պատլիս ազգաւասիրական ե-  
ւանդուն շարժումը անհամբեր փափագ մը  
կանուանէ , ըստ լ կու զէ որ համբերութեամբ

այս գոտիազը ՚ի գործ պիտի դրուի :

Ա երջանիկ հառնէական խնդրոյն նկատմամբ  
թէ ծերակոյար, թէ պատգամաւորաց ժաղավը  
և թէ կառավարութիւնը համաձայն կերելին .  
այսինքն դրեթէ որոշաւած է որոյ գահին

տշխարհական իշխանութիւնը ջնջել և միայն  
հսկեոր իշխանութիւնը մի թողուլ սրբազան  
պատվին ձեռքը : Սակայն Գաղղիոց կառավարու-  
թիւնը չուզեր չտառել այս սրբազան գործա-  
դրութիւնը և բարեպատեհ ժամանակի ու յու-  
ղակ պարագայից կըսպասէ :

Երուսիոյ մէջ աղատավիրական կուսակցութիւնը քիչ մը ընկճուեցաւ : Վագային երես սփոխանաց ժաղալք՝ իւր անդամոց մեծագոյն մաս սին հաւատնութեամբ զմռեց որ Խոտակիոյ միացեալ թագաւորութիւնը ճանչուի և ընդունուի Բրուսիոյ տէրութենէն . բայց կառավարութիւնը չուզեց՝ ի գործ դնել երեսփոխանաց ժողովոյն վճիռը , յառաջ բերելով թէ այս բանը վնաս պիտի պատճառէ ուրիշ տէրութեանց հետ ունեցած՝ Բրուսիոյ յարաբերութեանցը :

Ա եհափառ թագաւորը՝ այս բանին համար պարաւորեցաւ լւածելու երեսփոխանաց ժողովը , և հրաման հանեց որ անյապազնոր պատգամաւորներ ընտրուին ըստ օրինաց :

Պաշտօնէից ժողովյն մէջ գանուզը հինգ աշխատասեր պաշտօնեաները իրենց հրաժեշտնին տուին , զոր թագաւորը լնդունեցաւ և մնաց եալներովը , որոնք չափաւոր յառաջադիմաց կուսակցութեանը կըվերաբերին , պաշտօնէից նոր ժողով մի հաստատուեցաւ նախագահութեամսիւ Վ սև տէր Հէյտ կենցաղագէտ անձին . որ հրաժարեալ հինգ պաշտօնէից փախտրէն իւր գաղափարացը համեմատ մարդ իկ ընտրեց :

Իրուսիոյ թագաւորին և ազգային երեսիու խանաց ժողովյն մէջ պատահած այս տարած ձայնութեամբ վրայօք Ենդղիւ և Գաղղիոյ լրադրութիւնները իրենց տրամադրիւնը կը յայտնեն և մեծ տնիսոհեամութիւն կը համարին Այլում թագաւորին ըրածը . ուսկից կը նան վրանգաւոր հետեւթիւնները ծագիւլ :

Վիճը թիւյլէն հասած նամակները բարեկամու-

կան բաժանման մը վրայօք կը լսուին . որ պիտի  
ըլլայ եզեր հիւսիսային և հարաւային դաշտա-  
կից վիճակաց մէջ : Այս հաշտութեան և սիրով  
բաժանման գլխաւոր պայմանները՝ կը տուի թե  
հետեւ ալներն են :

‘Սախ’ Դէննէսի, Այսուրի և Քէնթուքի կոչ-  
ուած հարաւային երեք վիճակները Հետափային  
դաշնակցութեանը մէջ վերստին պիտի մտնեն  
մասնաւոր պայմաններով՝ որոց վրայօք բանախո-  
սութիւններ կըլլան ոյժմ։ Հետեւ աբար հիւսի-  
սային դաշնակցութիւնը յէտ այսորիկ բազկաց-  
եալ պիտի ըլլայ 21 վիճակներէ և հարաւային  
դաշնակցութիւնը միայն 43 վիճակ պիտի ունե-  
նայ։ Երկրորդ՝ ոյս երկու զատուած հասարա-  
կապեառ թիւնքը ցամաքի կողմէն մօքա պիտի  
ըունենան իրարու հետ։ Գերեաց առետուրը  
պիտի արգելուի բոլոր վիճակաց մէջ, գերու-  
թիւնը պիտի ջնջուի ՚ի միջոցի երեսուն ամաց և  
ունոր պիտի յաջորդէ ազատ աշխատութիւնը։  
Պար սակաւ առ սակաւ պիտի մուծանեն հարա-  
ւային վիճակաց մէջ։

Ալսուի թէ այս բարեկամական բաժանումը  
Յունիս ամսոյն մէջ՝ գործ պիտի դրուի :

Իտալիայ մէջ ազտարիչ ընկերութիւն, (Société d'émancipation italienne) անուամբ մեծ ու զօրաւոր ընկերութիւն մի հաստատուեցաւ և Կարիպալտին անոր նսխագահ ընտրուեցաւ : Աւելորդ կը համարիմք այս ընկերութեան նպատակին վրա յօր խօսելու , որ յայտնի բան է :

Նոր պաշտօնելից ժողովոյն նախագահ մօսիւ  
Դադացքին խնդրոյ մը վրայօք սաստիկ լիճա-  
ւանութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ ազ-  
գային երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ, վստահու-  
թեան բազմաթիւ քուէ ստացաւ նոյն ժողովին։  
Այս բանը նորահաստատ կառավարութեան  
ացութեանը մեծ ուժ կուտայ և հետեաբար  
ստալիոյ դործոց յաջողութեանը ապացոյց մըն  
։ Կըհաստատեն թէ մօսիւ Ուժագի երկար

անին, Յուստինիանոս Ա. Կայսրն Յունաց՝ ըստ  
նիրայ Պաղեստինէի կրօնաւորաց և ըստ համաձայ-  
ութեան Այնաս Պատրիարքին Կոստանդնուպոլսոյ  
աստուկ Հրովարտակով մերժեց : Եւ Կոստանդնու-  
պոլսոյ Բ. ժողովումը (որ զումարուեցաւ 'ի 553  
Թուականին) յասկաբար նզովք կարգապուեցաւ թէ  
լորդինէսի և թէ նորա աշակերտաց վերայ :

Աստուածաբանք՝ զգուշացրուցանելը համար զԱ. բոց մեխիչքը յայսպիսի մոլորութեանց՝ կանոն ահմանած են այսպէս . “Հարի չէ անխտիր յԱսուածաշնչի ամենայն բանից խորհրդական իմաստներ անել, կամ փոխաբերական մտօք մեկնել զայնս . ասնղի նորա մէջ տեղ տեղ միայն յատաւկ նկասդրական իմաստ ինդրի” : Այս բանիս պիտոյ է ու ուշադիր լինել : Ասում է “ՔԵՂՔԵՂ”. վասնղից բան՝ զոր չէ կարելի այլազգ (ուրիշ կերպով) այցարել, եթէ ոչ փոխաբերական իմաստիք, որպիսի է այս բանս զոր ասաց Յիսուս աշակերտացն . Հա եմ որթ, և զուք՝ ուռ” (Յովհ. ԺԷ. 5) . և Ս բան զոր անշուշն և յատիսպէս ըստ նկարագրին առոյ է հասկանալ, ինչպէս զհօր Աստուծոյ ձայնը դրիստոսի համար” . Իսկ է որդի իմ սիրելի, ընդ հաճեցայ (Վասա. Դ. 17) :

Եթէ մեկնիչք Ս. Դրոց զայս Աստուածաբանական  
նոնը չպահեն , շատ անդամ սիսալին , և պատահի  
որ Որողինէսի պէս՝ այլանդակ կարծիքներ ծնաւ-  
ն , և այլք ևս հաւատ ընծայելով նոյց ասաց-  
ածոց կամ զրուածոց՝ մոլորու ին պարզմութեամբ  
մ անդիսութեամբ , ինչպէս պատահէցաւ երբեմն

## ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՐԱՄԱՆԻԵՍԼ ԳՐՈՒ-ԾԸՆ ԱՐԴԵՒԱՆԴԱԿ ԱՐԱՐԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ  
ԳՈՎԱՐԱՐՈՒՄ ԱՐՏԵՎԱՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ : (1)  
Տ.

Յարգելի Տոքը Արևելքան լեզուադիտութեան  
Սահմանասոս Եպաղաքեանց, իւր Վարդապետարան  
զաքի 117—118 երրդ էջումը ասում է,

«Կոյս (այսինքն Առանց և Արայի) թշրւ էր տուած  
արձակ համարձակի վայելել բնութեան բոլոր պարզեցը .  
մի ծառից մասցն որ առարգ զիցը անսամեռէ՝ «ծառ զի-  
տութեան բարեց և չարի» չետք նոցա հրաման տանելու ,  
և եթէ ուռեին , տած էր որ կը մնաւանին : Այս ժամա-  
նակը սկսեց բանական թիւնը տանիայն տեսակ երկրառու-  
թիւնն զարթուցանել այս արդելնն մասին Արայի սրբու-  
թը , այսպէս խօսելով . տանիայն կինդրանիք համարձակ  
փուլ են այդ ծառչոց տակել , տանիայն կինդրանոյ սորով  
ջարար է այդ պատուց . զա այդքան սիրելի է աշքի հա-  
մար . մե՞ր միայն պիտոյ է չմօտենայինք այդ ծառին : Ա-  
յս կարծեց , որ գոյցէ թէ Աստուած նացա մացն չէ կա-  
մեցել չնորհել այդ ախորժ պատի վայելումը : Ցանկու-  
թիւնը ասաւակացաւ . կերաւ Արան , օձը նորա մէջ էր» :

Այս հատուտծիս վերայ խօսելիք բանքը աւելի  
դիրիմանաւլիք առնելոյ համար ընթերցողաց հար-  
աւառո եմք համարում նախ և յառաջ զշետեալ  
պատմական տեղեկութիւնը հազորիկել:

Digitized by srujanika@gmail.com

խորհրդակցութիւնի մի ունեցեր է Ալարիպալտիին  
հետ և կարող եղեր է համոզել զնա , որ ա-  
ռանց կառավարութեան գիտութեանը և հա-  
ւանութեանը բան մը չընէ ընդդեմ Հռոմի կամ  
Վ ենետիի : Վ երջապէս կըսուի թէ քաղաքա-  
կան գլխաւոր խնդրոց վրայօք համաձայնութիւն  
մի հաստատուեր է այս երկու անձանց մէջ :

Յունաստանի մէջ հանդարտութիւնը հառ  
տատուելու վրայ է : Ենաբոլիի բերդը՝ թէպէտ  
և տակաւին ապստամբաց ձեռքը կրգտնուի ,  
բայց տարակոյն չկայ թէ շուտով անձնատուր  
պիտի ըլլայ . քանզի ամեն կողմէն պաշարուած է :

Ծառ խնդրոյ Ենաբոլիի բնակչաց , Հեղենական կան կառավարութիւնը ընդհանուր անյիշացարութիւն հրատարակեց քանի մի բացառութիւն . ուստի տարակոյս չկայ թէ այս տպատամբութիւնը , որ հազարի չափ բանտարկեալ եղեռնաւորներ ազատած և իրեն օգնութեան առածէր , շուտով պիտի զատուի բոլորովմն ։ Ետավագարութիւնը ամեն ջանք ՚ի գործ կըդնէ յիշեալ եղեռնաւորները վերստին ձեռք ձգելու և բանտարկելու , որպէսզի հաստարակոյց անդ որրութիւնը և բարեկարգութիւնը հաստատուն մնայ:

Digitized by Google

|| բագրոյս Փետրուարի 10 թուղին մէջ գրե.  
ցինք թէ, «կը լսի մք թէ Հայուստանի Ա ան քա-  
ղաքին մէջ ծանր կախ մի պատահեր է ՚ի մէջ  
Հայոց և Տաճկաց ու երկու կողմէն ալ քանի  
մի հօգի վիրաւորուեր ու սպանուեր են»:

Այս դէպքին վրայօթ մինչև ցայսօր ոչի կոս-  
տանդնուազօջիս և ոչ Իզմիր հիմնաւոր տեղեկու-  
թիւն մի շհատաւ . ուսակից կըմակաբերեմք թէ  
յիշեալ ցաւալի լուրջ ճշմարիտ եղած պիտի  
շըլլայ կամ խիստ թեթև բան մի եղած ողիսի  
ըլլայ , որ մեր թղթակիցը արժան չէ համարել  
զայն գրելու մեզ :

Այսու ամենայնիւ Եւրոպից լրագրութեանց  
ոմանք՝ իրենց կոտուանդնու պօլսոյ թղթակիցնե-  
րէն խարուելով և ուրիշները իրացմէ օրինակե.  
լով հրատարակեցին մէ “Հայաստանի Վան-  
քաղաքին մէջ Տաճիկ զինու որնելը քրիստոնէից  
խաչը թշնամանելնուն համար արիւնահեղիսիւ-  
պատահեցաւ մէջերնին և քրիստոնէուոյք միջնա-  
բերդին տիրեցին : Երկու կողմէն մեռելոց և  
միրաւորելոց թիւը հագարի կը հասնի”:  
Աւելորդ կրհամարիմք պառզիւու և հատա

Առելորդ կը համարիմք զբացելու և հաստատելու թէ այս լուրջ անհիմն է :

—Եւրալուսոյ 669 թուոյն մէջ հրատարակեցինք,  
թէ բարձրապատիւ կալեսի իշխանը՝ որ Կնդղեց  
թագաւորական գահին մերձաւ որ ժառանգնէ,   
Կղեքսանդրիսայէն Երուսաղէմ պիտի երթայ,   
ուր ներկայ պիտի գտնուի սուրբ Օատիի տօ-  
նախմբութեանցը :

Արդ՝ ըստորում Երուսաղեմի մէջ՝ Կորին արքայազուն բարձրութեան բնակելու յարմար պալատ մը չկայ, և որովհետեւ սուրբ Յակոբայ վանուց պատրիարքարանը հոյսկապ և փառաւոր չէնք մընէ, նոյն վանուց արժմունապատիւ միաբանութիւնը. մեր լուսածին նաև լով, կընորհի եղեր Անգղիոյ թագաժառանդ իշխանին հրամանաց ներքեւ Թողուլ, խոնարհաբար, զյիշեալ պատրիարքարանը, միջնորդութեամբ Երուսաղեմի Անգղիոյ հիւպատոսին, կամ ուրիշ որ հիշեաբանաւոր միջոցաւ։

Այս քաղաքավարական ընթացքը շատ վայելու է կերպի մեջ և տարակոյս չկայ մեկ պատիւ պիտի ընել թէ՝ յիշեալ միաբանութեանը և թէ ընդհանուր Հայոց ազգին, թէև Նորին արքայազնուն Տարձրութիւնը արժան չհամարի ընդունելայս մարդուսիրական առաջարկութիւնը:

Վիշերկրական ծովուն մէջ Կիրիտ կղզւոյն  
Գանտիս քաղաքը ժամանակաւ բաւական շայ  
բնակիչ կայ Եղեր , ինչպէս յայտնի կըտեսնու ի  
այնտեղ շինուած եկեղեցիէն . որ մինչեւ յայսօր  
կանդուն կըմնայ , թէպէտե խեղձ վիճակի մէջ .

ՅԱՀՅԵԼ ՔԱՂՋՔԸ ՀԱՎԱՆ ԹԷ ԱՐՈՌ և էդ ընդ  
ամենը 30-35 այ բնակիչ կըդտնուի այժմ,  
որոնք աղ քատ մարդիկ են և խիստ գժուարու.

Ճեամբ կարող կըլլան իրենց ապրուստը ճարե-  
ուու : Կաստանդնուալզասյ ազգային կառավարու-

թիւնը հոգ կըտանի միշտ՝ քահանայի մը ապ-  
ուստը վճարելով յուղարկել՝ Կանտիս. ուր  
ժամերգութիւն կընէ և երբեմն սուրբ պատա-

կըմատուցանէ ՚ի հոգեօր միսիթարութիւն  
յիշեալ խեղճ անձանց : Ոտիսյն կըլսեմք թէ

այս քահանային, որուն անունը, եթէ չեմք  
սխալիր, տէր Յարութիւնէ, գործոյ մը համար  
1: Պօլիս երթարով 5-6 տմիսէ ՚ի մեր, տակա-

Արդ՝ սիրելի է մեզ հաւատալ թէ աղեային  
ինչ վերադարձե՞ :

պատրիարքարանը, որ անտեղեակ պիտի չըլոյ  
սյու և զելութեը, պիտի կրինապատիէ իւր չանքը  
իիշեալ քահանաին առաջարկած - առաջարկին

Հործը լմբնցնելու համար, որպէս սղի կարող ըլ-  
ոց օր յառաջ վերադառնալ՝ Դանտիա և  
ուր հօգեստ պաշտօնը շարունակել՝ ի միտթա-

ըութիւն նոյն քաղաքին փոքրաթիւ դժբաղով հայազգի ժողովրեան :

(Օդոստափառ Այուլթանը ՚ի վարձատրութիւն  
հաւատաբիմ՝ ծառայութեանց վսեմափսյը  
Տիւգեանց Պօղոս-Պէյին , որ արքունի ոսկերչա-  
պետէ , հաճեցաւ (Օտմանիէ նորահաստատ կար-  
գին երրորդ աստիճանի շքանշանը շնորհելու .

Գերապատին. Հահնազարեանց կարապետ  
վարդապետը հետևեալ բերկրալի լուրը կընա-  
նուցանէ մեզ Փարփռէն :

Իզմիրի Հայոց թատրոնը՝ իւր հիմնադրին՝,  
այսինքն Վասպուրական ընկերութեան անխօնիջ  
և յարատն. ջանիւ քը, որ գովութեան արժանի  
է, օր ըստ օրէ յառաջադէմ կրծադղի ՚ը պատիւ.  
Հայոցքի ժողովոյ եան քաղաքիս :

Եցեալ շաբաթ գիշեր՝ Ոհնդատ կազուած  
սղբերգութիւնը ներկայացուցին և հանգիստ  
տեսները, որով լիցուն էր թատրոնը, շատ գոհ  
ըլլուլով զլիստուոր գերատանաց յաջողակութե-  
սէն, ծափահորութեամբ, նմանապէս առատ  
նուէրներով քաջալերեցին զլատպուրական ըն-  
կերութիւնը. բատորում այս ներկայացումը  
յատիսապէս կ' նպաստված ատպուրական թատրոնին  
եղած էր ։ Ուստի տարակըս չկայ թէ հանդիսա-  
ւուոց խուռն բազմութիւնը և անոնց զրումա-  
խն առատ նուէրները յացտնի ապացոյց մի են  
քզմիրի հայազգի ժողովրդեան՝ առ նոյն ընկե-  
ռութիւնն ունեցած համակրութեանը. ։

Բազարիս. սուրբ Անարոպի ան ուսումնարանը,  
նմանատպէ ո Հռիփսիմեանց վարժարանը օրիոր-  
դաց՝ սովորական բարեկարգութեամբ կը յա-  
ռաջադիմեն ՚ի մեծ միսիթարութիւն և յուրա-  
նութիւն ճշմարիտ աղդատիրաց. Աւսումնական  
հորհուրգը իւր սովորական հոգատարութիւնը  
ըշտարունակէ միշտ հաստատուն պահելու հա-  
յար զեարեկարգութիւնը լիչեալ կրկին աղդային  
խորժարանաց. ուր այսօրուան օրու 500էն աւելի  
ոշակերտ և աշակերտուհիք կան :

ամստան՝ ըստ կարծեաց նոցա : Աստ թէ առա ևս լինին  
թինակք այցը , և ո՞չ կորուսանեն զիտքիւն , այլ են  
չմորուսապէս , հաւասարացի լինել և զրախան Աստեծոյ  
առթիւն կատարեալ , թէ աբժու յօրինակը առեալ լինի . .  
: Աստացիս (որինի հակառակովդ) և զԱքսամ' ո՞չ այր ,  
այլ օրինակ արանց , և զԵւոց ո՞չ կին , այլ օրինակ  
ոզգի կանոնց . . . և զօձն ո՞չ օձ մարմառաւոր այլ միայն  
աստանայ : Եւ լիցին քեզ եղեալքս ամենայն աստեծիւն  
և աստապելքր":

Հնորհալւոյ յայսքան ասածներից՝ երկու ամենաշատը կաւոր իմաստը քաղուին : “Ասի՞ թէ թէ թէպէտել ։ զբոց մէջ յիշատակեալ անցքերն և իբքն՝ երեխն այլկայլ իրաց օրինակ բերուած են՝ ի վարդակեաց եկեղեցւոյ , սակայն չէ պարտ այսու պատառաւ զնոյա զոյութիւնը ուրանալ և ասել , թէ մանալի կամ աննիթ են : Երկրորդ՝ թէ երբ որ ։ զբոց բանն՝ մի զործուած անցքի կամ իրի պատառաւ զնոյա զոյութիւնը ուրանալ և ասել , թէ մանալի կամ աննիթ են : Երկրորդ՝ թէ երբ որ

ւութիւն է. կամ թէ այնպիսի բան է՝ զոր կարելի է ուղանց յԱյլսքանական իմաստ ձգձգելոյ բացատել, այն ժամանակ հարկաւոր է անշուշտ ըստ նկատադրին, միայն իմանալ՝ իւրաքանչիւր բասի բուն և սկական նշանակութեամբ. զոր օրինակ, զդբախտը՝ մանալ դրախտ, զծառը՝ ծառ, զպտուղը՝ պտուղ, զօցը՝ օձ, ևայլն : Եւ այս՝ վասն այն՝ որ իմացուի թէ պատմուածն՝ խսկաղես զործուած եղած անցքի ամ իրի պատմութիւն է, և ոչ թէ լոկ օրինակի ամսոր ստեղծաբանեալ իբրեւ առակ :

Օայս զգուշութիւնս ունեցած են միշտ առողջապահութեալ միկունիքը Ա. դրոց, մանաւանդ. մեր բազմ՝

Արոնից մէջ կըդտնուին այնպիսի մանկունք և  
աղջկէք որոց ծնողը շատ խեղճ են, վասնորոյ  
չորս՝ աղնուական քորք և երեւելի տիկնայք,  
յազգասիրութենէ և բարեպաշտութենէ շարժ-  
եալ՝ 30 աղքատ աշակերտոց և 30 աղքատ ա-  
շակերտուհեաց համար հագուստ կըպատրաս-  
տեն, զոր սուրբ Օտառիին շաբաթը պիսի նուի-  
րեն անոնց ՚ի փառ ս Ծատուծոյ :

Իզմիրի ազգային քաղաքական ժողովը, նմանապէս տեսուց խորհուրդները, գոհութիւն Վատուծոյ, ժամանակէ մը ՚ի վեր սիրով և միաբանութեամբ իրենց վերաբերական պաշտօնը կը կատարեն ըստ կանոնաց Ատհմանադրութեան: Տարեմիտ հասարակութիւնը, որ արդէն զգուած էր ազգակործան երկառակութեանց և գըրգուութեանց անդադար շարունակութենէն: մեծասկէո կը միիթարուի այժմեան այս համաձայնութիւնը և հանդաբառութիւնը տեսնելով, որով միայն կարելի է ազգային նորանոր բարեկարգութեանց վրայօք խորհիլ և ՚ի գործ գնել:

Կալիսթյեն Փետրուարի 8 տմասթուով տռ  
մեզ գրուած նամակէ մը հետեւեալ յօդ ու ածը  
կը քաղը մք :

«Ազգային տարածման ութիւնը և երկաստակած թիւնք,  
որպէս տհասնեմ, միշտ ծաղին և յուղին յեկեղեցականաց  
մերոց, յամօթ և՝ ի վես Ազգիս : Յայսմ միջոցի որպէս  
տարածիոնիկ իմի տիստ, յաշխարհէ յաշխարհ տարածե-  
լով ախրաժթեամբ յայտնեմ, հՀաս և առ մեզ : Բայց յոյս  
տնկամ ՚ի Տէր, զի մնը տարածման ութիւն փութով խա-  
զաղեայի :

Տիտղոսը կամ , որ Պօղոս վարդապետ Արքակոնի հայրը  
սուրբն կամի վերաստին յայստովի կողմունա զատկալ , զի  
երկնչիսի՞ թէ կըկին անդամ՝ միմիթարութիւն ոչ գտցէ՞ :

«ՄԵՐ ԹԻՖԼԻՇԸՆ ՆԵՐԱԽՈՒՆԱՆ ՀԱԳԵՌ ուստամարտանի վերայ բացը վվճերը ստուգութեամբ խմացար , ասում է Պ . Գ . զիտես այն ևս թէ ժաղովուրդը ինչպէս վառված է մեր զարգոցի բարելաւութեան համար , որովհետեւ առ ամեն սրարագոյքը և առեն պարկասութիւնը իրան աչօքը տեսան . հուստացիք , որ տեսնողների մէջ կային ոյնպիս այ մարդիկ , որ աչքերումը սրտասուր կրուգոր տեսնելով մեր վարժարանի թշուառ դրուիթիւնը . ոյժմ տեղ ու պուճուն չկայ , որ մեր խեղճ աշակերտաց վրայ չըլլին խօսում և չըլլին ափառում նոյս անօդութ անցիւցքած ժամանակները : Պէտք է էս տեղ լվնիս , որ խմանաս ինչպէս են ցաւում մարդիկը , և ինչքան գոհունակ են վեհափառ . Մատթէոս կաթողիկոսից , որ այնպէս ողջամած

երջանիկ սուրբ Հաբքն և հոգեհամար վարդապետքն , ինչպէս յայտնի երեւումէ մեծին վարդապահայ Բարձրերգացւոյ յայն սակաւաբառ խօսքէն զրոնա՝ յետ նկարագրապէս իմանալոյ և մեկնելոյ շգիգութեան ծառը՝ որ յիշուած է Ծանհղոց գրքումը . յաւելացնում է ըստ այսմ . “Որք այլ ընդ այլոյ աղջատին . . . և ոյլաբանութիւն ինչ առասպելեն անընդունելիք են և վայրապարախօսք” :

Ժամանակ է այժմ զննել զնախաղ բեալ հատուածը  
Վաղարշակ վարդապետարանի : Մեծարդոյ Տոք-  
թորն վատ բան արած չլիներ և չմեղանչէր ամենին  
եթէ զոնէ վասն զգուշութեան՝ զվերողը բեալ Ասո-  
ւածաբանական կանոնը պինդ պահէր՝ մեր երանա-  
շնորհ վարդապետաց կամ արեղայից և այլոց եկե-  
ղեցական մատենադրաց նման։ Բայց, ինչպէս երե-  
ռում է, կամեցած չէ, կամ աւելորդ է համարած այդ-  
բանիդ ուշ գնել, ո գիտէ՝ ինչ մտածելուլ։ Եւայս  
պատճառաւ՝ Ա. գրոց պատմութեան մէջ, տեղտեղ,  
այս խօսքերը զորս կարելի էր ըստ նկարագրին մեկ-  
նել, նա Այլբանօրէն է մեկնած, որպէս ահա՝  
զախաստեղծից՝ գրախտի մէջ պտղակերութեամբ  
պատուիրանազանցութիւնը պատմելոյ ժամանակին,  
ոչչ բառը՝ զոր պարա էր ըստ նկարագրին՝ իսկ օչ՝  
սողուն կենդանին իմանալ (ինչպէս իմացած և զրոծ-  
են բազում) Ա. Հարք և վարդապետք եկեղեցւոյ և  
այլ ամենայն հին և նոր մեկնիչք Աստուածաշռունչ  
իրոց, բաց ՚ի հետեւողաց Որոգինեան աղանդոյ),  
իմացած է նա փոխարերական մտօք Փոխանակ ասե-  
լոյ սրբազնութէս ըստ Աստուածաշնչի, առել օն զի ինն

Եղաւ Ժողովրդեան խնդրանացը , որ և իրան բարեգոթ խնամքը դարձուց առանձնանակէս դէպ՚ի աշակերտացը , ոչինչ չինայիլով նոցա համար : Արեւ և զորս մարդ մէկ տեղ որ հաց ուստում ըլին ։ Պատկաս , որ Կաթողիկոսի կինաց բաժանի խմում էն :

— Այսուհետեւ ամսագիրը վեց ամիսէն աւելի է որ Կղմիր չհասնիք, չեմք դիմեր ի՞նչ պատճառաւ :

Ուեր աշաց՝ տռջե ունիմք ընդհանուր օրագիր  
Հասարակաց լրագրութեան (Journal général de l'instruction publique) կոչուած բանասիրական տեսլա-  
կին Փետրուարի 28 թիւը, որ Փարփղն մէջ շա-  
բաթը երկու անգամ կը հատարակուի :

Յիշեալ թուղն մէջ յարդոյ մօսիւ Պիրտն-  
սիզք Տիւքրօ գիտնականը՝ Հայոց Գրադիտունիւն  
վերնագրով երկար յօդուած մի հրատարակած  
է, որուն մէջ պատուական տեղեկութիւններ  
կուտայ Հայաստանի և Հայոց վրայօք և յատ-  
կապէս երկարօրէն ու գովառթեամբ կըխօսի աղ-  
դային գրադիտու թեան և Հայոց յեզուին մրա-

յօք : Նմանապէս կըդովէ մեր ազգին յառաջախաղց շարժութէ բարեկրծութեան և ուսմանց տապարէ զին մէջ յիշելով աղբային գլխաւոր լրադրութեանց և տպագրութեանց հաստատութիւնը , հայերէն նոր մատենից հրատարակութիւնը , և այլն , և այլն :

Արովհետեւ մեր ազգը տակաւին ըստ արժանա-

ւոյն ծանուցեալ չէ Եւրոպացի ազգերէն, ուստի այն հայասէր օստարականները՝ որոնք զաշմառութիւն յանձն կառնուն խղճի մոօք և օգտա-

կար գատողութեամբ.ք ծանուցանել զիա Եւրո-  
պիոյ , ոյն հայտսէր օտարականները կըսեմք ,  
ազգային երախտագիտութեան վերայ իրաւունք  
կըստանան : Ուստի կըստառաւ որիմք մեր մտե-  
րիմ չնորհակալեաց հաւաստիքը հրասդարակաւ  
մատուցանել յարդոյ մօսիւ Փ. Տիւքրօ գիտ-  
նականին իւր մարդասէր և հայտսէր զգացմանցը  
համար , զորս հաճութեամք սրտի կարդացինք  
վերոյիշեալ իւր պատուական յօդուածոյն մէջ :

—Յիշեալ Ինդհանուր (Օրագրութեան պաշ-  
տօնական մասին մէջ հետևեալ յօդուածն ևս  
կունասամբ :

«Կայսերական հրամանագրով որ ՚ի 49 Փետրուարի 1862, տուեալ համեմատ տեղեկագրութեան հասարակաց կրթութեան և կրօնից պաշտօնէին, մօսիւ Տիւլորիէ, որ տրեելեան կենդանի լնդուաց յատկացեալ Գաղղրից կայսերական դպրոցին մէջ դասասուուէ Մալէզիւ և Ճալայի լեզուաց, հայերէնի դասասուու անուանեցաւ նոյն դպրոցին մէջ, վուխանակ հանդուցեալ մօսիւ տը Վայլան տը Գլուրիվալ դասասուուին»:

(ԾՕՆՆԴ : Ք . 1) , սկսում է համարեա թէ վիպասաւ նօրէն ձևացնել զբանը այսպէս . “Վայ ժամանակը սկըսեց բանական-թիւնը ամենայն տեսակ երկմըսու թիւն զարթուցանել այս արդելման մասին Եւայի սրտումը , այսպէս խօսելով . ամենայն կենդանիք համարձակվում են այդ ծառիցը ուտել , ամենայն կենդանույ առողջարար է այդ պտուղը , դա այդքան սիրելի է աչքի համար . մեք միայն սլիտոյ է ըսմօ տենայինք այդ ծառին” :

Ահա այս բանիս մէջ՝ օչ բառի տեղ, դրուած է Տոքթորի կարծեաց համաձայն՝ Նորին Կայլաբանական իմաստը յայտնող բառն՝ Բանիան-Ռիան : Խայց աւելի քան զայս օսաբալուր և միանդամայն ծիծաղելի է երեւմ մեզ՝ սոյն օչ բառի միւս գաղտնի Կայլաբանութիւնն՝ զոր իբր լուելայն հասկացընել կամ նումէ Տոքթորն՝ ասելով. “Ցանկութիւնը սաստիացաւ . կերաւ Եւան, օչ նոր մէջ էր” : Զուր չէ

մեր ասելն՝ թէ սոտարալուր և ծիծաղելի բան է երևում”。 վասնզի եթէ պատահի որ հարցումն լինի՝ “Ո՞ւ եր այն օյն” որ զիշայն խաբեց”, ընթերցողն վարդապետարանի սղիափ պատասխանէ . “Երբ մէջ եր” : Խսկ եթէ կրկին հարցումն լինի . “Ո՞ւ մէջ եր”, “Ի հարկէ պիտի ասէ “Առա-ի թէ Ե-այդ մէջ եր” վասն զի այսպէս է զրուածն : Կերպաւ Խւան օյը նորա մէջ եր” : Բայց սակայն, եթէ այսպէս ասուի՝ անկարելի է որ լսողն չգիծաղի :

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ  
Բարձրագոյն Դուռը հետևեալ լիշտակաց  
Քերը յուղաբէց օտար տէրութեանց դեսպան  
աստանցը, որ ՚ի կոստանդնուպօլիս :

"Տեսնելով զարահանջմունքը գոր ունին մայրա"

բաղաբս և նահանգները բնակող անծինք ու  
մանք , որոնք թէպէտե օսմանեան հպատակ են  
ույց կուզեն , օտար տէրութեան մը հպատա-  
կութիւնը կամ պաշտպանութիւնը ձեռք բերած  
ոլլով , իրենց անձեական տուքքէն ադատ մնալ  
մանապէս չլինարել դարկը անշարժ ստացուա-  
ծոց , որոց տէր են իբրև օսմանեան հպատակ  
Օմտաւ ածելով նմանապէս զդժուարութիւն-  
ները որ այս բանէն կըհետե ին ՚ի մէջ գործա-  
կալուց վերբերական իշխանութեանց , հարկաւոր  
դատուեցաւ վերջացնել իրաց այս անկանոն վի-  
ճակը , ՚ի քննութիւն աւսնելով ազգայնութե-  
նից ագրութիւնները այս կարգի անձանց . և  
այս գործոյն համար խառն յանձնութղով մի-  
հաստատուեցաւ մօտերս :

“Այս յանձնամոլովը գումարուելով Վալենիտիյի մեծ մաքսատան սրահին մէջ, կըպարապի աշխատութիւնները ՚ի գործ դնելու սկսեալ յն անձինքներէն, որոնք յառաջադոյն կայսերական կառավարութեանը հպատակ ըլլալով, ըրկարծեն թէ իրաւամբ ձեռք բերած են Ուուաց հպատակութիւնը՝ ՚ըսել լեան այսինքն Վը ըսմի պատերազմէն ՚ի վեր ։ Հետ ինչպէս որ յայտի է, այս աշխատութիւնը վերջացնելէ ետև, իշխությանձնամոլովը պիտի սկսի նաև քննելու րիշ աղդայնութիւններ ձեռք բերօղ ումանան հպատակոց վկայագիրները, համաձայն հիմնաց և սովորմանաց որ պիտի հաստատուին իւսաքանչիւր գեսագանատան հետ, որոշելու համար կարգադրութեան կերպը, որուն հարկ պիտի ըլլայ հետեւիլ առ ՚ի քննել այս զանազան աշրդի վերաբերեալ հպատակները ։

Երդ՝ որոշուեցաւ թէ իւրաքանչիւրոք որ  
կուզէ Ուռւսաց հպատակ մնալ, կըպարտաւորի  
ումանեան երկիրը թողու և Ուռւսատան եր-  
թալ զինի երեքամսեայ պայմանագրամու որ  
զիտի շնորհուի իրեն վաճառելու համար իւր  
ստացուածքը, նմանասիւ իւր առեարական  
որձքերը վերջացնելու համար : Այլ և որոշ-  
եցաւ միաբանութեամբ, թէ յիշեալ պայմա-  
սագում՝ Կ սկահանջել հարկին, կրնայ երկարիլ  
շնորհիսեաց համար՝ որոնք կայսերական կառա-  
ւարութեան կողմանէ ակամայ յապաղումներու-  
անդիսէ լով, չեն կրնար իրենց գործքը լմբնցը-  
ել նոյն որոշեալ պայմանագրամուն մէջ :

Վերը գրուածներէն կըհէտեի թէ հարկաւոր  
անոնց ամենուն համար, որոնք Ուռաց ազ-  
այնութիւննին պահէլ ուղելով պարտաւոր-  
աւ են օսմանեան երկրէն ելլելու, փութաւ  
րոշեալ պայմանաժամանուն մէջ, անպատճառ  
արդի գննել իրենց գործերը, և իրենց ամեն  
սեսակ առեւտրական յարաբերութիւնները;  
որս կրնան ունենալ օտար տէրութեանց վաճա-  
ռականոց և ուրիշ անձանց հետ. Ծը որովհետեւ  
յսպիսիներուն թոյլտուութիւն պիտի ըլլայ  
րոշեալ պայմանաժամանէն աւելի մնալ օսմանեան  
երկրին մէջ իրենց գործոցը պատճառաւ, Բար-  
րագ օյն Դուռը այս ազգաբարութիւնը կընէ  
եր արժանայարգ գեսապանատանը, ինչպէս որ  
յն մտօք ըրաւ նաև ուրիշ գեսապանատանց,  
ոպէսզի հոգ տանիք ծանուցանելու այս կար-  
ագրութիւնները ձեր կառավարութեան վե-

սուբերեալ վաճառականաց և հպատակաց :  
- Այլքըսանդրիացին Մարտի 10 ամսաթուով  
գրեն թէ իշխաղատի ընդհանուր կառավարից  
օրձրասպատիւ Այսիտ փաշան այս օրերս լմբն-  
ուց փոխառութեան գործը , որուն վայոլ  
տանցմէ ՚ի վեր խորհուրդ կըլլար : Փոխառու-  
թեան գումարը 50 կամ 60 միլիոն ֆրանքի կը  
տոնի . զոր գերմանացի ընկերութիւն մի պիտի  
արէ սրոշեալ ժամանակի մը մէջ :

Նորին Խարձրութիւնը հաճեցաւ 50 հազար  
առաքնուիրելու ՚ի նպաստ եւրոպական հիւան-

